
Turizm texnikum talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirishda kompetensiyaviy yondashuv

Ochilova Vazira
v.ochilova@gmail.com

(PhD), dotsent,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya *Ushbu maqolada turizm texnikumlarida ta'lim olayotgan talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati va qo'llanilishi masalalari ko'rib chiqilgan. Globallashuv sharoitida turizm sohasida faoliyat ko'rsatadigan mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligida intermadaniy kompetensiya muhim ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada turli mamlakatlardan kelgan mehmonlar bilan muloqot qilishda madaniy farqlarni tushunish, turli madaniyat vakillariga xos xulq-atvor normalarini bilish, madaniyatlararo muloqot jarayonida yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish ko'nikmalarini rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratilgan. Tadqiqot doirasida olimlarning intermadaniy kompetensiya va kompetensiyaviy yondashuv haqidagi fikrlari o'rganilgan, shuningdek, turizm texnikumi talabalarida intermadaniy kompetensiyani shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqolada turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini rivojlantirish modeli taklif etilib, uning asosiy komponentlari tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar *Intermadaniy kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, turizm ta'limi, kasbiy tayyorgarlik, madaniyatlararo muloqot, xorijiy tillar.*

Компетентностный подход в формировании межкультурной компетентности студентов техникума туризма

Очилова Вазира
v.ochilova@gmail.com

(PhD), доцент,
Узбекский государственный университет
мировых языков

Аннотация *В данной статье рассмотрены вопросы значимости и применения компетентностного подхода в процессе формирования межкультурной компетентности студентов, обучающихся в туристских техникумах. В условиях глобализации межкультурная компетентность приобретает важное значение в профессиональной подготовке специалистов, работающих в сфере туризма. В статье основное внимание уделено вопросам понимания культурных различий в общении с гостями из разных стран, знания норм поведения, свойственных представителям разных культур, развития навыков преодоления проблем, возникающих в процессе межкультурного общения. В рамках исследования изучены представления*

ученых об Интеркультурной компетентности и компетентностном подходе, а также разработаны практические рекомендации по формированию Интеркультурной компетентности у студентов техникума туризма. В статье предложена модель развития межкультурной компетентности студентов техникума туризма и проанализированы ее основные составляющие.

Ключевые слова *Межкультурная компетентность, компетентностный подход, туристское образование, профессиональная подготовка, межкультурный диалог, иностранные языки.*

Competency approach in the formation of intercultural competence of students of the tourism technical school

Ochilova Vazira

v.ochilova@gmail.com

(PhD), associate professor,

Uzbekistan State University of world languages

Annotation *This article examines the importance and application of the competency approach in the process of forming the intercultural competence of students studying in tourism technical schools. In the context of globalization, intercultural competence is becoming important in the professional training of specialists working in the field of Tourism. The article focuses on the issues of understanding cultural differences when communicating with guests from different countries, knowing the norms of behavior characteristic of representatives of different cultures, developing skills to eliminate problems that arise in the process of intercultural communication. Within the framework of the study, the opinions of scientists about intercultural competence and a competency approach are studied, as well as practical recommendations for the formation of intercultural competence in students of the tourism Technical School are developed. The article proposed a model for the development of intercultural competence of students of the tourism technical school, the main components of which were analyzed.*

Keywords *Intercultural competence, competency approach, tourism education, professional training, intercultural dialogue, foreign languages.*

Kirish

Bugungi kunda turizm sohasi dunyoning ko'plab mamlakatlarida iqtisodiyotning muhim tarmog'i hisoblanadi. O'zbekistonda ham turizm sohasini rivojlantirishga katta ahamiyat berilmoqda. 2019-2025 yillarda O'zbekiston

Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish Konsepsiyasiga muvofiq, mamlakat turizm salohiyatini oshirish, xalqaro turistlar oqimini ko'paytirish, zamonaviy turizm xizmatlari infratuzilmasini shakllantirish bo'yicha izchil ishlar olib borilmoqda.

Turizm sohasini rivojlantirish nafaqat moddiy-texnik bazani mustahkamlash, balki malakali kadrlar tayyorlash masalasi bilan ham chambarchas bog'liq. Ayniqsa, turli madaniyatlar vakillari bo'lgan turistlarga xizmat ko'rsatish uchun xodimlarning intermadaniy kompetensiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Turizm sohasida faoliyat ko'rsatadigan mutaxassis turli mamlakatlardan kelgan mehmonlar bilan muloqot qilishda nafaqat xorijiy tillarni bilishi, balki turli madaniyatlar, urf-odatlar, an'analar, qadriyatlar tizimini ham yaxshi tushunishi lozim.

O'zbekistonda turizm sohasida kadrlar tayyorlashning muhim bo'g'ini sifatida turizm texnikumlari faoliyat ko'rsatmoqda. Ushbu o'quv yurtlarida talabalarning nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarini, balki ularning intermadaniy kompetensiyasini ham rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu vazifani hal qilishda kompetensiyaviy yondashuv muhim o'rin tutadi.

Asosiy qism

Kompetensiyaviy yondashuv asosida talabalarning intermadaniy kompetensiyasini shakllantirish ularning kasbiy kompetentligining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Bu yondashuv doirasida talabalar nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham egallashlari, turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarda samarali harakat qilish qobiliyatlarini rivojlantirishlari mumkin.

Tadqiqotning maqsadi turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirishda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati va qo'llanilish imkoniyatlarini aniqlash, shuningdek, bu jarayonni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Intermadaniy kompetensiya tushunchasi va uning tarkibiy qismlari

Intermadaniy kompetensiya tushunchasi ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi.

Mazkur tushunchaning mohiyati va mazmunini ochib berishga ko'plab olimlar o'z hissalarini qo'shishgan.

Amerika tadqiqotchisi D. Deardorff (2006) intermadaniy kompetensiyani "turli madaniyatga mansub insonlar bilan samarali va tegishli tarzda muloqot qilish qobiliyati" deb ta'riflaydi. Uning fikricha, intermadaniy kompetensiya - bu bilim, ko'nikma va munosabatlar majmuasi bo'lib, ular orqali shaxs turli madaniy kontekstlarda muvaffaqiyatli harakat qilishi mumkin. Deardorff tomonidan ishlab chiqilgan "Intermadaniy kompetensiya piramidasi" modeliga ko'ra, bu kompetensiya to'rt asosiy bosqichni o'z ichiga oladi:

- 1) boshqa madaniyatlarga hurmat va ochiqlik;
- 2) madaniy bilimlar va ko'nikmalar;
- 3) ichki natijalar (moslashuvchanlik, egiluvchanlik);
- 4) tashqi natijalar (samarali xulq-atvor va muloqot).

Nemis tadqiqotchisi M. Byram (1997) "Madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya" modelini taklif etgan. Byramning fikricha, bu kompetensiya quyidagi komponentlardan tashkil topgan:

- Bilim (knowledge) - turli madaniyatlar, ijtimoiy guruhlar, ularning amaliyoti va mahsulotlari haqidagi ma'lumotlar;
- Ko'nikmalar (skills) - o'zga madaniyat hodisalarini sharhlash, tahlil qilish va o'z madaniyati bilan bog'lash qobiliyati;
- Munosabat (attitudes) - qiziqish, ochiqlik, boshqa madaniyatlarga hurmat;
- Tanqidiy madaniy ong (critical cultural awareness) - o'z va boshqa madaniyatlarni tanqidiy baholash qobiliyati.

Rossiyalik olim A.P. Sadoxin (2007) intermadaniy kompetensiyani "boshqa madaniyat vakillari bilan samarali o'zaro munosabatlar o'rnatish va davom ettirish qobiliyati" deb ta'riflaydi. Uning fikricha, intermadaniy kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- Kognitiv (turli madaniyatlar haqidagi bilimlar);
- Affektiv (boshqa madaniyatlarga nisbatan qiziqish va hurmat);
- Xulq-atvor (boshqa madaniyat vakillari bilan muloqot qilish ko'nikmalari).

O'zbek olimlaridan Z.T. Eshboeva (2018) intermadaniy kompetensiyani "turli madaniyatga mansub kishilar bilan o'zaro tushunish va samarali muloqot o'rnatish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va munosabatlar tizimi" sifatida ta'riflaydi. Uning fikricha, bu kompetensiya quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

- Lingvistik (til bilish);
- Sotsiolingvistik (til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish);
- Pragmatik (muloqot maqsadiga erishish uchun til vositalaridan foydalanish);
- Madaniy (boshqa madaniyatlarning qadriyatlarini, me'yorlari, urf-odatlarini haqida bilimlar).

Kompetensiyaviy yondashuv va uning mohiyati

Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta'lim paradigmasi sifatida XX asrning 70-80-yillarida shakllana boshlagan. Bu yondashuv doirasida ta'lim jarayonining asosiy maqsadi sifatida talabalarning amaliy faoliyatga tayyorligini ta'minlaydigan kompetensiyalarni shakllantirish qo'yiladi.

Amerikalik olim R. White (1959) birinchilardan bo'lib "kompetensiya" tushunchasini ilmiy muomalaga kiritgan bo'lib, uni "muhit bilan samarali o'zaro aloqada bo'lish qobiliyati" deb ta'riflagan. Keyinchalik, D. McClelland (1973) kompetensiyani "faoliyatdagi yuqori natijadorlikni ta'minlaydigan shaxsning xususiyati" sifatida talqin qilgan.

Rossiyalik olimlardan I.A. Zimnyaya (2003) kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati haqida shunday yozadi: "Kompetensiyaviy yondashuv - bu ta'lim mazmunini tanlash, tashkil etish va baholashning shunday usuliga

asoslanganki, bunda ta'lim oluvchining kompetensiyalari, ya'ni uning kasbiy va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli harakat qilish qobiliyatlari asosiy mezon sifatida qabul qilinadi".

B.D. Elkonin (2001) kompetensiyaviy yondashuvni "ta'lim oluvchining real harakat qilish qobiliyati, ya'ni nafaqat bilimlarni egallash, balki ularni amaliy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan yondashuv" sifatida ta'riflaydi.

A.V. Xutorskoy (2003) kompetensiyaviy yondashuvni "ta'lim jarayonida asosiy e'tibor talabani olgan bilimlariga emas, balki real vaziyatlarda muammolarni hal qilish qobiliyatiga qaratilishi" deb ta'riflaydi. Uning fikricha, kompetensiya - bu bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarning majmuasi bo'lib, ma'lum bir sohada samarali faoliyat olib borish imkonini beradi.

O'zbek olimlaridan A.A. Abduqodirov va U.Sh. Begimqulov (2012) kompetensiyaviy yondashuvni "ta'lim jarayonini shunday tashkil etish kerakki, bunda talaba nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham egallashi, o'z bilimlarini turli hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishi lozim" deb ta'kidlaydilar.

Turizm sohasida intermadaniy kompetensiyaning ahamiyati

Turizm sohasi turli madaniyatlarning o'zaro ta'siri va muloqotiga asoslangan soha hisoblanadi. Shuning uchun ham bu sohada faoliyat ko'rsatadigan mutaxassislarining intermadaniy kompetensiyasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotchi G. Hofstede (2001) o'zining madaniyatlararo farqlarni o'rganish bo'yicha tadqiqotlarida turizm sohasida madaniyatlararo tushunmovchiliklar ko'p hollarda madaniy dimensiyalardagi farqlar tufayli yuzaga kelishini ta'kidlaydi. Uning fikricha, madaniyatlarning hokimiyatga munosabat, individualizm va kollektivizm, noaniqlikka munosabat, erkaklik va

ayollik, vaqtga yo'nalganlik kabi o'lchovlardagi farqlar turizm xizmatlarini ko'rsatishda hisobga olinishi lozim.

E. Pizam va S. Sussmann (1995) turli mamlakatlardan kelgan turistlarning xulq-atvor xususiyatlarini o'rganib, ularning dam olish usullari, mahalliy aholi bilan muloqot qilish yo'llari, xarid qilish odatlari va boshqa ko'plab jihatlarida sezilarli farqlarga ega ekanligini aniqlashgan. Bu farqlarni tushunish va hisobga olish turizm sohasida xizmat ko'rsatishning muhim sharti hisoblanadi.

E. Cohen (2000) turizm sohasidagi madaniyatlararo muloqotni o'rganish bo'yicha tadqiqotlarida turistlar va mahalliy aholi o'rtasidagi munosabatlar ko'p hollarda madaniy tushunmovchiliklar tufayli murakkablashishini ta'kidlaydi. U turizm sohasida faoliyat ko'rsatuvchi mutaxassislar bu vaziyatda "madaniy vositachilar" rolini o'ynashlarini va ular intermadaniy kompetensiyaning yuqori darajasiga ega bo'lishlari lozimligini ta'kidlaydi.

O'zbek olimlaridan F.U. Ruziev (2019) turizm sohasida kadrlar tayyorlash tizimini o'rganish bo'yicha tadqiqotlarida respublikada turizm sohasida mehnat qilayotgan xodimlarning intermadaniy kompetensiya darajasi yetarli emasligini, bu esa xorijiy turistlarga xizmat ko'rsatish sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatayotganini ta'kidlaydi. Uning fikricha, turizm ta'limi tizimida talabalarning intermadaniy kompetensiyasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

D.I. Ruziev va D.M. Mustafaeva (2020) o'z tadqiqotlarida O'zbekiston turizm sohasida intermadaniy kompetensiyani rivojlantirish uchun talabalarni jahonning turli mamlakatlaridan kelgan turistlar bilan samarali muloqot qilishga tayyorlash, ularning milliy-madaniy xususiyatlarini o'rgatish, turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish ko'nikmalarini shakllantirish lozimligini ta'kidlaydilar.

Turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirishda kompetensiyaviy yondashuv

Turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonida kompetensiyaviy yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv doirasida talabalar nafaqat nazariy bilimlarni egallashadi, balki ularni amaliy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar.

Y. Lustig va J. Koester (2013) ta'kidlashicha, intermadaniy kompetensiyani rivojlantirish uchun talabalar o'zlari o'rganayotgan hodisalarning mohiyatini tushunishlari, ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkoniyatiga ega bo'lishlari, o'z tajribalarini tahlil qila olishlari lozim. Bu kompetensiyaviy yondashuvning asosiy talabalariga to'liq mos keladi.

B. Tomalin va S. Stempleski (2013) turizm sohasida intermadaniy kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha o'z tadqiqotlarida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim jarayonida quyidagi metodlardan foydalanishni tavsiya etadilar:

- Rolli o'yinlar (turli madaniy vaziyatlarni modellashtirilgan holda o'rganish);
- Keys-stadi (real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish);
- Loyiha faoliyati (turli madaniyatlarni o'rganish bo'yicha loyihalarni amalga oshirish);
- Madaniy assimilyatorlar (turli madaniyatlardagi qiyin vaziyatlarni tahlil qilish).

O'zbek olimlaridan N.M. Egamberdiev (2021) turizm texnikumi talabalarining kasbiy tayyorgarligida kompetensiyaviy yondashuvdan foydalanish bo'yicha tadqiqotlarida bu yondashuvning quyidagi afzalliklarini ta'kidlaydi:

- Ta'lim jarayoni amaliy yo'nalishga ega bo'ladi;

- Talabalar nafaqat "bilim olish", balki "harakat qilishni o'rganish" imkoniyatiga ega bo'ladilar;
- Talabalarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalari rivojlanadi;
 - Olingan bilimlarni integratsiyalash imkoniyati kengayadi.

Z.R. Kadirova va D.B. Mirzaeva (2020) O'zbekiston turizm texnikumlarida ta'lim jarayonini tashkil etish bo'yicha tadqiqotlarida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan o'quv jarayonining quyidagi xususiyatlarini ajratib ko'rsatadilar:

- Ta'lim jarayonida nazariya va amaliyot uzviy bog'lanadi;
- Ta'lim mazmuni kasbiy faoliyat talablariga mos keladi;
- O'qitish metodlari faol va interaktiv xarakterga ega bo'ladi;
- Baholash tizimi talabalarning real bilim va ko'nikmalarini aniqlashga qaratiladi.

Turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirish modeli

Turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirishda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan model taklif etiladi. Ushbu model quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi:

1. Maqsadli komponent

- Turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini shakllantirishning maqsad va vazifalari;
- Kutilayotgan natijalar;
- Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy tamoyillari.

2. Mazmuniy komponent

- Intermadaniy kompetensiyani shakllantirish uchun zarur bo'lgan bilimlar tizimi:
 - Turli madaniyatlar, ularning qadriyatlarini, an'analari haqidagi bilimlar;
 - Madaniyatlararo muloqot qonuniyatlari haqidagi bilimlar;

- Turli madaniyat vakillari bo'lgan turistlarning xulq-atvor xususiyatlari haqidagi bilimlar.
- Intermadaniy kompetensiyani tashkil etuvchi ko'nikmalar:
 - Turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish ko'nikmalari;
 - Madaniy farqlarni hisobga olgan holda xizmat ko'rsatish ko'nikmalari;
 - Madaniyatlararo muloqotda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni hal qilish ko'nikmalari.

Taklif etilayotgan modelni amaliyotga joriy etish turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasini samarali shakllantirish imkonini beradi. Bu jarayonda quyidagi pedagogik shartlar muhim ahamiyatga ega:

1. O'quv rejasida "Madaniyatlararo kommunikatsiya", "Turizm sohasida xalqaro muloqot", "Turizm psixologiyasi" kabi fanlarning mavjudligi;
2. Ta'lim jarayonida interaktiv ta'lim metodlaridan keng foydalanish;
3. Talabalarga turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish imkoniyatlarini yaratish (xalqaro exchange dasturlari, xorijiy turistlar bilan uchrashuvlar);
4. Xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvdan foydalanish;
5. Amaliyotni xalqaro turistlar tashrif buyuradigan turistik ob'ektlarda tashkil etish;
6. Ta'lim jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Turizm texnikumi talabalarining intermadaniy kompetensiyasi - bu ularning turli madaniyatga mansub turistlar bilan samarali muloqot qilish va xizmat ko'rsatish qobiliyati bo'lib, u bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlar majmuasini o'z ichiga oladi. Intermadaniy

kompetensiya turizm sohasida faoliyat ko'rsatuvchi mutaxassisning kasbiy kompetentligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

2. Intermdaniy kompetensiyani shakllantirishda kompetensiyaviy yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv doirasida ta'lim jarayonining asosiy maqsadi talabalarda amaliy faoliyat uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlarni shakllantirish hisoblanadi. Kompetensiyaviy yondashuv nazariya va amaliyotning uzviy bog'lanishini, ta'lim mazmunining kasbiy faoliyat talablariga mos kelishini, o'qitish metodlarining faol va interaktiv xarakterga ega bo'lishini ta'minlaydi.

3. Turizm texnikumi talabalarining intermdaniy kompetensiyasini shakllantirishda maqsadli, mazmuniy, protsessual va baholash komponentlarini o'z ichiga olgan model taklif etildi. Ushbu modelni amaliyotga joriy etish uchun bir qator pedagogik shartlar aniqlandi.

4. Turizm texnikumi talabalarining intermdaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonida "Madaniyatlararo kommunikatsiya",

"Turizm sohasida xalqaro muloqot", "Turizm psixologiyasi" kabi fanlarning o'qitilishi, interaktiv ta'lim metodlaridan keng foydalanish, talabalarga turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish imkoniyatlarini yaratish, xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvdan foydalanish, amaliyotni xalqaro turistlar tashrif buyuradigan turistik ob'ektlarda tashkil etish, ta'lim jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

5. Turizm texnikumi talabalarining intermdaniy kompetensiyasini shakllantirish jarayonini yanada takomillashtirish uchun xalqaro hamkorlik aloqalarini kengaytirish, xorijiy tajribalarni o'rganish va joriy etish, professor-o'qituvchilarning malakasini oshirish, o'quv-metodik ta'minotni takomillashtirish bo'yicha izchil ishlarni olib borish lozim.

Ushbu tadqiqot natijalarini turizm texnikumlarida ta'lim jarayonini tashkil etishda, o'quv dasturlari va qo'llanmalarini ishlab chiqishda, talabalarining kasbiy kompetentligini baholashda qo'llash mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abduqodirov A.A., Begimqulov U.Sh. (2012). Kasb-hunar kollejarida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim. Toshkent: "Fan va texnologiya".
2. Byram M. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters.
3. Cohen E. (2000). Experience of tourism: Cross-cultural analysis. Annals of Tourism Research, 27(1), 5-12.
4. Deardorff D.K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. Journal of Studies in International Education, 10(3), 241-266.
5. Egamberdiev N.M. (2021). Turizm kolleji talabalarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyalari. Pedagogik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent.
6. Elkonin B.D. (2001). Poniyatie kompetentnosti s pozitsi razvivaiushchego obucheniya. Sovremennye podxody k kompetentnostno-orientirovannomu obrazovaniyu. Krasnoyarsk, 22-29.
7. Eshboeva Z.T. (2018). Bo'lg'usi ingliz tili o'qituvchilarining madaniyatlararo kompetensiyasini shakllantirish. Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent.

8. Hofstede G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations*. Thousand Oaks: Sage Publications.
9. Kadirova Z.R., Mirzaeva D.B. (2020). O'zbekistonda turizm.